

Likovna umetnost, umetniki in družba

Kultura in umetnost ni dejavnost, ki bi bila ločena od okolja, v katerem živi.

Njeni umetniki, strokovnjaki in ljubitelji so povezani z vsemi segmenti družbe.

S svojim ustvarjalnim delom – etično, estetsko in idejno vsebino svojih stvaritev ter ustvarjalno energijo – prežemajo celotno družbeno življenje in opozarjajo na vrednote, ki so tudi zunaj vsakodnevnega pragmatizma.

Po svojih posameznih dosežkih in kot celota je kultura in umetnost gibalno družbenega razvoja; umetniški dosežki, mišljenje in ustvarjanje sami po sebi so tisti smisel človekovega življenja, ki mu ga dajeta lepota in iskalstvo.

Kultura v odprti družbi učinkuje združevalno, obenem pa svojemu okolju drži ogledalo, razpira prostor imaginacije in inovacije ter spodbuja posameznikovo in družbeno ustvarjalnost.

Temeljna izhodišča (postulati) umetnosti so: ustvarjalnost, znanje in dostop do informacij, ki so v sodobnih družbah gonilo gospodarskega in družbenega napredka.

Kulturne in kreativne industrije v svetu sodijo med dinamične sektorje gospodarstva; kažejo sposobnost kroženja intelektualnega kapitala, ki ustvarja prihodke in delovna mesta, sočasno pa prispeva k socialni vključenosti, kulturni raznolikosti in človekovemu razvoju rasti (obseg svetovne trgovine z izdelki s področja umetnosti in storitvami kreativnih industrij beleži najvišjo letno rast).

Izzivi današnjega časa bi morali biti v iskanju sinergij kulturnih in kreativnih industrij s drugimi področji, s ciljem povečevanja konkurenčnosti domačega gospodarstva in povečevanja blaginje prebivalstva. *(iz spletne strani MIZKŠ)*

Na spletni strani Ministrstva za kulturo piše tudi:

„Ker lahko kultura odigra eno ključnih vlog za zagon posameznih gospodarskih panog, je bilo veliko pozornosti namenjene predvsem tako kulturnim in kreativnim industrijam, ki imajo izjemen potencial povezovanja med kulturnim ustvarjanjem in gospodarstvom, kot tudi usmerjenosti v evropsko finančno perspektivo 2014-2020, saj kultura kot gospodarska panoga ne le stremi k temu, da pridobi nove vire financiranja, temveč ponuja tudi modele nove ekonomije“.

A realnost je nekje drugje.

Kultura v zadnjih letih doživlja huda proračunska krčenja.

Delež sredstev Ministrstva za kulturo v državnem proračunu RS

Leto	Odhodki državnega proračuna v tisoč EUR	Odhodki min. za kulturo v tisoč EUR	Delež MK v %
2010	9.280.169	191.309	2,06
2011	9.362.821	195.528	2,09
2012	8.993.488	172.157	1,91
2013	9.631.071	157.347	1,70
2014	9.639.858	165.736	1,72
2015	9.485.304	160.252	1,69

Realizacija proračuna Ministrstva za kulturo za leto 2013

	v EUR	Delež v %
I. Javni zavodi	105.349.837	66,95
II. Nepridobitne organizacije	15.640.515	9,94
III. Samozaposleni	6.670.781	4,24
IV. Privatna podjetja	7.065.220	4,49
Ministrstvo	22.621.052	14,38
Proračun MK	157.347.405	100,00

Likovni ustvarjalec

Poklic likovnega ustvarjalca posameznik v Sloveniji lahko opravlja samo in izključno kot samozaposleni v kulturi.

Do nedavnega je diplomant Akademije za likovno umetnost in oblikovanje, če izvzamem oddelek za vizualne komunikacije in industrijsko oblikovanje, lahko poučeval, oblikoval, opravljal poklic scenografa, kostumografa ... in je se je z likovno umetnostjo ukvarjal pogosto ob drugem delu, ljubiteljsko.

Danes tudi to ni več možno in je likovnik prisiljen iskati rešitve ne samo za ustvarjalno delo ampak velikokrat celo za golo preživetje.

Umetnik je proizvajalec, od njega naj bi izviralo vse trgovanje z umetnostjo. Preživlja celotno verigo: galerista, kustosa razstave, direktorja muzeja in galerije, administrativnega in tehničnega osebja, najrazličnejše izvedence, kritike, specializirane ravije in spletne strani... *(Daniele Granet, Catherine Lamour: Velike in male skrivnosti sveta umetnosti)*

Samozaposleni s pravico do plačila prispevkov državo razbremenijo tako s finančnega stališča kot tudi zaposlovalne politike in je večni očitek, da so umetniki izredno dragi za državo popolnoma odveč:

- Samozaposleni v kulturi so delodajalci, ki sami sebe zaposlujejo in so kot poslovni subjekt brez pravic ki izhajajo iz pravic dela. Tudi v primeru, ko ne morejo več poslovati, ne morejo objaviti stečaja;

- S svojo ustvarjalno produkcijo omogočajo delovanje javnim zavodom, muzejem, galerijam in drugim inštitucijam, ki se ukvarjajo s promocijo umetnosti (glej razmerje v razrezu sredstev MK);

- Sami poskrbijo in si priskrbijo svoje delo in od tega državi plačujejo davke. Akontacija davka se plačuje za tekoče leto tudi, če ni več blagovnega prometa;

- Državo razbremenijo tudi skrbi za delavca, saj samozaposleni sami poskrbijo tudi za svoj delovni prostor, orodje, sodelavce ..., nimajo plačanega dopusta, študijskega dopusta, regresa, bolniške, če niso bolni vsaj 30 dni;

- Za likovne ustvarjalce je za preživetje in za normalno delo ključnega pomena trg likovnih del, ki v Sloveniji ne deluje, ga praktično ni.

- Avtorska pogodba, ki je temeljni mehanizem za obstoj na trgu in istočasno je zagotavljala moralne avtorske pravice je zelo ogrožena in je izredno visoko obdavčena.

Avtorski honorar, ki ga avtor prejme kot plačilo za svoje delo ob prodaji likovnega izdelka je iz leta v leto bolj obdavčen.

AVTORSKI HONORAR v EUR				
	2012	2013	2014 s statusom	2014 brez statusa
bruto	500,00	500,00	500,00	500,00
neto AH	387,50	387,50	363,65	305,53
povprečni materialni strošek	275,00	275,00	275,00	275,00
ostanek AH	112,50	112,50	88,65	30,53
strošek izplačevalca	544,25	673,80	671,90	671,90

Pri avtorskem honorarju za likovno delo gre tudi za posebnost, saj je likovno delo hkrati materialni predmet in avtorsko delo, torej je "predmet in storitev".

- Materialni vložek likovnih umetnikov za izvedbo umetniškega dela je bistveno višji, od materialnega vložka preostalih umetnikov

- Likovni ustvarjalci za ustvarjanje potrebujejo primeren prostor in opremo, platna, barve, kiparji pa tudi konkretne materiale, kot so kamnine in kovine ipd., stroški česar vselej presegajo 10% dohodka iz avtorske pogodbe, ki ga lahko avtor v skladu s 4. odstavkom 41. člena ZDoh-2 odšteje od davčne osnove od prejetega dohodka.

Ti stroški so v povprečju od 40% pri slikarskih delih pa do 70% pri kiparskih in tehnološko zahtevnejših delih, ki jih je potrebno odšteti od neto avtorskega honorarja.

V zgornjem primeru to pomeni od 200 do 350 EUR materialnih stroškov. Pri tovrstni analizi stroškov lahko vidimo, da avtorji pogosto gredo v negativno stanje in morajo še dodati lastna sredstva, če želijo izdelati artefakt, za katerega sicer dobijo plačilo.

O problematiki samozaposlenih umetnikov, ki delajo v prekernih razmerah in so socialno ter delovno diskriminirani se intenzivno pogovarjamo od leta 2009.

Bila je narejena cela vrsta študij in analiz, tako doma kot v mednarodnem prostoru, o tem je bilo govora na mednarodnih konferencah, kjer so bile sprejete resolucije in pozivi (tudi naši vladi in sindikatom) po urejanju razmer in priznanju človekovih in delavskih pravic samozaposlenim.

Dlje od ugotovitve, da so likovni umetniki najbolj ogrožena skupina nismo prišli.

Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov

Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov (ZDSLJU) je nacionalna stanovska organizacija ki deluje od leta 1898. V ZDSLJU je danes preko devetih regionalnih društev vključenih skoraj 700 članov, profesionalnih in aktivnih likovnih umetnikov iz celotnega slovenskega kulturnega prostora, ki so akademsko izobraženi.

Ustvarjajo v raznih umetnostnih smereh, materialih in tehnologijah, saj se naši avtorji, poleg klasičnih tehnik, izražajo tudi v performativnih, konceptualnih in v tako imenovanih »novih medijih«. Iz tega izhaja tudi pluralizem in različnost ustvarjalne produkcije in razstavne ponudbe.

Stanje na področju likovne ustvarjalnosti se iz leta v leto slabša in so likovniki danes v Sloveniji najbolj ogrožena skupina ustvarjalcev, kar se zavedajo tudi v EU.

Kljub temu likovniki še vedno nimajo reprezentančnih predstavnikov za dialog z ministrstvom, je pa ZDSLU kot krovna nacionalna organizacija likovnih umetnikov v Sloveniji edina, ki bi lahko zastopala interese avtorjev v razmerju do države in njenih institucij

Danes so vsa društva v Sloveniji, ki so po zakonu o društvih iz leta 2006 organizacije zasebnega prava izenačena, tako strokovna kot ljubiteljska in posledično so zato profesionalni likovni ustvarjalci izenačeni z ljubiteljsko kulturo, kar ustvarja velika nesorazmerja in težave pri ustvarjanju likovne produkcije, vrednotenju likovnih del in posledično z vzpostavljanjem likovnega trga.

S tem je v veliki meri omejeno delovanje zveze. Poslovni prostori na Komenskega 8 v Ljubljani, ki so last ZDSLU in so donacija Frana Vesel vsem slovenskim likovnikom ne moremo vzdrževati, ker je to postalo neupravičen strošek.

Enako velja za arhive, ki so od leta 1945 v kleti ZDSLU.

S tem je v veliki meri omejeno delovanje zveze. Poslovni prostori na Komenskega 8 v Ljubljani, ki so last ZDSLU in so donacija Frana Vesel vsem slovenskim likovnikom ne moremo vzdrževati, ker je to postalo neupravičen strošek.

Enako velja za arhive, ki so od leta 1945 v kleti ZDSLU.

Po novi zakonodaji iz leta 2013 mora vsak umetnik sam izstavljati račune in plačevati pavšalne davke in tega posla za zvezo praktično ni več. Obseg prodaje umetniških del se je v posledici sprejema obeh ukrepov zmanjšal do te mere, da je prihodek v letu 2013 znašal zgolj 0,3% vrednosti programa zveze (prej do 30%).

3% provizije od prodanih avtorskih del so predstavljala nekakšen prispevek avtorja Zvezi za izvajanje zgoraj navedenih nalog. Pred sprejetjem Uredbe o omejitvah in dolžnostih javnih uslužbencev v zvezi s sprejemanjem daril je bil bruto dohodek med 2.000.000 in 3.000.000 EUR

	bruto promet v EUR	3 % ZDSLJU v EUR
2010	231.968	6.959
2011	113.152	3.394
2012	43.964	1.318
2013	15.707	471

Pripravili smo celo vrsto predlogov za izboljšanje stanja. ZDSLU si prizadeva povrniti nekdanji status in povečati skrbi za boljše pogoje ustvarjanja slovenskih likovnikov, soustvarjanja pogojev za razvoj trga likovnih del ter lažji dostop slovenskih avtorjev v evropski prostor.

Ne nazadnje si prizadevamo, da bi bile vloge vseh deležnikov na področju likovne kulture in umetnosti bolj jasne in pregledne.

Ob upoštevanju omejitev časa, v katerem živimo, je naš namen, da postane Ministrstvo za kulturo pravi partner pri uresničevanju zgodbe, ki bi premaknila popolnoma zastalo kolo produkcije in izmenjave na področju umetnosti in umetnin.

Hvala
Aleš Sedmak